

TECÍN SOIA A MIÑA TEA... (AS VIÚDAS DOS VIVOS E AS VIÚDAS DOS MORTOS) FOLLAS NOVAS (texto 1)

Tecín soia a miña tea,
sembrei soia o meu nabal,
soia vou por leña ó monte,
soia a vexo arder no lar.
Nin na fonte nin no prado,
así morra coa carrax,
el non ha de virm'a erguer,
el xa non me pousará.
¡Que tristeza! O vento soa,
canta o grilo ó seu compás...
Ferve o pote... mais, meu caldo,
soíña t'hei de cear.
Cala, rula, os teus arrulos
ganas de morrer me dan;
cala, grilo, que si cantas,
sinto negras soídás.
O meu homiño perdeuse,
ninguén sabe en onde vai...
Anduriña que pasache
con el as ondas do mar;
anduriña, voa, voa,
ven e dime ond'está.

XAN (DA TERRA) FOLLAS NOVAS (texto 2)

Xan vai coller leña ó monte,
Xan vai a compoñer cestos,
Xan vai a poda-las viñas,
Xan vai a apaña-lo esterco,
e leva o fol ó muíño,
e trai o estrume ó cortello,
e vai á fonte por augua,
e vai a misa cos nenos,
e fai o leite i o caldo...
Xan, en fin, é un Xan
compreto,
desos que a cada muller
lle convida un polo menos.
Pero cando un busca un *Xan*,
casi sempre atopa un *Pedro*.
Pepa, a fortunada Pepa,
muller do Xan que sabemos,
mentras seu home traballa,
ela lava os pés no rego,
cátalle as pulgas ó gato,
peitea os longos cabelos,
bótalles millo ás galiñas,
marmura co irmán do crego,
mira si hai ovos no niño,
bota un ollo ós mazanceiros,
e lambe a nata do leite,
e si pode bota un neto
ca comadre, que agachado
traillo en baixo do mantelo.

E cando Xan pola noite
chega cansado e famento,
ela xa o espera antre as
mantas,
e ó velo entrar dille quedo:
—Por Dios non barulles
moito...
que me estou mesmo
morrendo.
—¿Pois que tes, ña mulleriña?
—¿Que hei de ter? Deita eses
nenos,
que esta *madre* roe en min
cal roe un can nun codelo,
i ó cabo ha de dar comigo
nos terrós do simiterio...
—Pois, ña Pepa, toma un
trago
de resolio que aquí teño,
e durme, ña mulleriña,
mentras os meniños deito.
De bágoas se enchen os ollos,
de Xan ó ver tales feitos;
mas non temás, que antre mil,
n' hai máis que un anxo antre
os demos;
n' hai máis que un
atormentado
antre mil que dan tormentos.

CANTARES GALLEGOS (texto 4)

Probe Galicia, non debes
Chamarte nunca española.
Qu' España de ti s' olvida
Cando eres ay! tan hermosa.
Cal si na infamia naceras
Torpe, de ti s' avergonza,
Y á nay qu' un fillo despreça
Nay sin corazón se noma.
Naide por que te levantes
Ch' alarga á man bondadosa.
Naide os teus prantos enxuga,
Y homilde choras e choras.
Galicia, ti non tés patria,
Ti vives no mundo soya,
Y á prole fecunda tua
S' espalla en errantes hordas,
Mentras trist' e solitaria
Tendida na verde alfombra
O mar esperanzas pides
De Dios á esperanza imploras.
Por eso anqu' en son de festa
Alegre á gaitiña s' oya
Eu podó decirche
Non canta que chora.

NEGRA SOMBRA, FOLLAS NOVAS (texto 5)

Cando penso que te fuches,
negra sombra que m' asombras,
ó pé dos meus cabezales
tornas facéndome mofa.
Cando maxino qu' es ida,
no mesmo sol te m' amostras,
i eres a estrela que brila,
i eres o vento que zoa.
Si cantan, es ti que cantas;
si choran, es ti que choras;
i es o marmurio do río,
i es a noite i es a aurora.
En todo estás e ti es todo
pra min i en min mesma moras,
nin m' abandonarás nunca,
sombra que sempre m' asombras.

UNHA VEZ TIVEN UN CRAVO... FOLLAS NOVAS (texto 6)

Unha vez tiven un cravo

cravado no corazón,

i eu non me acordo xa se era aquel cravo

de ouro, de ferro ou de amor.

Soio sei que me fixo un mal tan fondo,

que tanto me atormentou,

que eu día e noite sin cesar choraba

cal chorou Madanela na pasión.

“Señor, que todo o podedes

-pedínlle unha vez a Diosdaime

valor para arrincar dun golpe

cravo de tal condición”.

E doumo Dios, arrinqueino,

mais...¿quen pensara...? Despois

xa non sentin máis tormentos

nin soupen que era delor;

soupen só que non sei que me faltaba

en donde o cravo faltou,

e seica, seica tiven soidades

daquela pena...¡Bon Dios!

Este barro mortal que envolve o espírito

¡quen o entenderá, Señor...!

Amores cativos

Era delor i era cólera,
era medo i aversión,
era un amor sin medida,
¡era un castigo de Dios!

Que hai uns negros amores de índole pezoñenta
que privan os espíritos, que turban as concencias,
que morden si acariñan, que cando miran queiman,
que dan dores de rabia, que manchan e que afrentan.

Máis val morrer de friaxe
que quentarse á súa fogueira.

PRÁ HABANA! (AS VIÚDAS DOS VIVOS...) FOLLAS NOVAS (texto 8)

I

Vendéronll'os bois,
vendéronll'as vacas,
o pote do caldo
i a manta da cama.

Vendéronll'o carro
i as leiras que tiña;
deixárono soio
coa roupa vestida.

-María, eu son mozo,
pedir non me é dado;
eu vou polo mundo
para ver de ganalo.

Galicia está probe,
i á Habana me vou...
¡adiós, adiós, prendas
do meu corazón!

V

Este vaise i aquel vaise,
e todos, todos se van,
Galicia, sin homes quedas
que te poidan traballar.

Tes, en cambios, orfos e orfas
e campos de soledad,
e nais que non teñen fillos
e fillos que non tén pais.

E tes corazóns que sufren
longas ausencias mortás,
viúdas de vivos e mortos
que ninguén consolará.

CAMPANAS DE BASTAVALES. CANTARES GALLEGOS (texto 9)

*Campanas de Bastabales,
Cando vos oyo tocar,
Mórrome de soídades.*

I.

Cando vos oyo tocar,
Campaniñas, campaniñas,
Sin querer torno á chorar.
Cando de lonxe vos oyo,
Penso que por min chamades,
E das entrañas me doyo.
Dóyome de dor ferida,
Qu' antes tiña vida enteira,
Y hoxe teño media vida.
Solo media me deixaron
Os que d' aló me trouxeron,
Os que d' aló me roubaron.
Non me roubaran, traidores,
¡Ay! uns amores toliños,
¡Ay! uns toliños amores.
Qu' os amores xa fuxiron,
As soidades viñeron...
De pena me consumiron.

II.

Aló pó la mañanciña
Subo enriba dos outeiros,
Lixeiriña, lixeiriña.
Com' un-ha craba lixeira,
Para oir das campaniñas
A batalada pirmeira.

A primeira d' alborada
Que me traen os airiños,
Por me ver mais consolada.
Por me ver menos chorosa,
Nas sus alas má traen
Rebuldeira e queixumbrosa.
Queixumbrosa e retembrando
Por antr' e verd' espesura,
Por antr' o verde arborado.
E pó la verde pradeira,
Por riba da veiga llana,
Rebuldeira e rebuldeira.
III.
Paseniño, paseniño,
Vou pó la tarde calada,
De Bastabales camiño.
Camiño do meu contento;
Y en tant' o sol non s' esconde,
Nun-ha pedriña me sento.
E sentada estou mirando,
Com' á lua vay sahindo,
Com' ó sol se vay deitando.
Cál se deita, cál s' esconde
Mentras tanto corre á lua
Sin saberse para donde.
Para donde vay tan soya,

Sin qu' á os tristes qu' á
miramos
Nin nos fale, nin nos oya
Que si oira e nos falara,
Moitas cousas lle dixera,
Moitas cousas lle contara.

V.
Corre ó vento, ó rio pasa,
Corren nubes, nubes corren
Camiño da miña casa.
Miña casa, meu abrigo,
Vanse todos, eu me quedo,
Sin compañia, nin amigo.
Eu me quedo contemplando
As laradas d' ás casiñas
Por quen vivo suspirando.
.....
Ven á noite... morre ó dia,
As campanas tocan lonxe
O tocar d' *Ave Maria*.
Elas tocan pra que rece,
Eu non rezo, qu' os saloucos
Afogandome parece
Que por min tén que rezar;
Campanas de Bastabales,
Cando vos oyo tocar,
Mórrome de soidades.

De soidás morríase

De soidás morríase
na vila, sospirando pola aldea;
asombrábana as casas cos seus muros,
e asombrábana as otres e as igrexas.

As rúas enlousadas somellábanlle,
sin verdor nin frescura,
cimiterio onde os mortos
fora andaban das tristes sepulturas.

Las comidas sabíanlle
a fariña sin sal i a xaramagos,
i as poucas que tocaba,
en vez de darlle alento a ñan matando.

Algunha vez chegaban hastra ela,
non sei si en ilusión si de verdade,
uns agrestes olidos
de leixanas ribeiras e pinares.

Íñase estonces a sentar nun alto,
contemplaba os estensos horizontes,
e rompendo en sospiros que a afogaban,
ronca escramaba saloucando: "¡Eu voume!"

¡E íñase apresa sin remedio...! ¡Íñase
coa tristeza mortal que a consumía!
Íñase a probe Rosa,
pero... ¡para a outra vida!

As Torres de Oeste

A iaugua corría
polo seu camiño,
i eu iba ó pe dela
preto dos Laíños,
sin poder cas penas
que moran conmigo.

Con tamaña carga,
¿para dónde eu iba?
A Virxe sabráio,
que eu non o sabía;
mais seica fuxindo
de min mesma iña.

Por antre os herbales,
profunda e sombrisa,
cal unha serpente
de escamas bruñidas,
brillaba ós meus ollos
dándome cobiza.

¡Estaba tan soia!
Nin bote, nin lancha,
nin velas, nin remos
a vista alebraban;
e soias as veigas
tamén se quedaran.

¡Qué bonitas eran
noutro tempo as rosas
que naqueles campos
medran e se esfolan!
Mais muchas estonces
se amostraban todas.

I o sol, cal a lúa
en noite de brétema,
brilaba tembrandando
por antre as vimbieiras,
tan descolorido
como a mesma cera.

I ao ferir as ondas

revoltas e escuras,
víanse no espeso
da negra fondura
as herbas marinas
e longas que a surcan.

De pronto unha i outra
poñéndome medo,
as loitosas cruces
se me apareceron
que se erguen na orela
cal nun cimiterio.

"Meu ben, ¿ónde moras?
-perguntéi chorando-.
Xa que ti morreche,
no mundo, ¿qué fago,
coma vós, ¡ouh torres!,
soia e sin amparo?"

Soidás me consomen,
bágoas me alimentan,
sombas me acompañan,
cómeme a triteza.
¡Quén pode con tanta
fartura de penas!"

I eu non sei qué negra
tentazón maldita
me afrixéu o esprito,
me anubrúu a vista,
e sorréume como
me o demo sorrira.

Dende a fonda orela
miréi arredore...
A marea viva
petaba nas torres,
orfas antre a líquida
sabán que as envolve.

"¡Alá vou! -lles dixen-.
Daime morte dose,
auguas onde as penas
para sempre dormen..."

Saltéi..., i a corrente
calada levóume.

.....
.....
.....

¡Ouh Torres de Oeste!
Malas tentadoras
auguas apromadas,
de calma treidora;
cómaros pelados
onde o corvo pousa.

¡Ouh Torres de Oeste!
Tan soias e mudas,
ca vosa atentaches
a miña tristura.
Ninguén triste vaia
cabo de vós nunca.

Dos desamparados
tendes o homenaxen,
i aínda ó redor voso
non rexorde o aire,
coma si temese
de vos despertare.

É das que se apegan
a tristeza vosa;
das que o peito oprimen,
das abrumadoras,
que ó inferno encamiñan
as almas loitosas.

Que si inda estou viva,
foi que un mariñeiro,
medio morimunda,
por estes cabelos
tróuxome das ondas
ó mundo en que peno.

Non vaiades nunca,
eu vo-lo aconsello,
ás Torres de Oeste
co corazón negro.